

В. В. Вербицький,
м. Куїв

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ: ДОСВІД ФРАНЦІЇ

У статті розкрито основні аспекти виховання молоді у Франції, проаналізовано роль позакласної та позашкільної роботи у вихованні підростаючого покоління, описано діяльність французької групи “Нового виховання”.

Ключові слова: виховання, позашкільна діяльність, біопсихологічна парадигма, соціальне середовище.

Сьогодні, в умовах глибоких політичних, економічних і соціальних змін в усіх галузях життя сучасного суспільства, стає все більш очевидним, що виховання підростаючого покоління відбувається не лише в результаті цілеспрямованої педагогічної діяльності, але й під впливом самого життя, навколишньої дійсності та середовища. Не виникає також сумніву в тому, що нині важливу роль у формуванні особистості відіграють соціальні фактори, вплив яких в окремих випадках є сильнішим за вплив цілеспрямованого виховання.

Значних успіхів в об’єднанні виховного потенціалу школи й соціального середовища останнім часом досягла Франція. У цій країні молодь розглядається як єдиний віковий масив від 15 до 26 років. Участь батьків, громадськості у житті старших школярів та студентів – явище досить нове для Франції. Ретроспективний погляд на їхні взаємини в минулому свідчить про те, що французька школа існувала відокремлено, зберігаючи своє виключне право на навчання, за виховання ж дітей завжди відповідали батьки й церква. Однак дослідження останніх десятиліть переконали французьку педагогічну громадськість в тому, що успіх виховної роботи залежить від ефективності взаємодії школи із соціальним середовищем, її співпраці з іншими інститутами соціального виховання. Вивчення теоретичних розробок, досвіду використання виховного потенціалу сучасної французької сім’ї, батьківських громадських організацій, промислових підприємств, позашкільних закладів, засобів масової інформації й визначення шляхів їх практичної реалізації збагачує сучасну українську педагогічну науку й практику.

Організація спільної діяльності французької школи й сім’ї з виховання набуває таких форм: щоденне безпосереднє спілкування педагогів і батьків; залучення делегатів від батьків до участі в управлінні навчальними закладами; діяльність асоціацій і федерацій батьків учнів, які вступають в офіційні відносини з державою, адміністраціями навчальних закладів і педагогами. Зараз у Франції налічується чотири великих батьківських федерацій в системі державної освіти і одна в системі приватних шкіл: Федерація рад батьків учнів державної системи освіти (AFCPE) (1947 р.); Федерація батьків учнів державної системи освіти (PEEP) (1910 р.); Національний союз автономних об’єднань батьків учнів (UNAPE) (1968 р.); Національна федерація асоціацій батьків учнів державної системи освіти (FNAPE) (1933 р.); Національний союз асоціацій

батьків учнів вільної освіти (UNAPEL) (1935 р.).

Сучасна французька школа з ієрархічно організованого, режимного закладу перетворилася на відкриту соціально-педагогічну систему. Як базовий педагогічний принцип, утвердився принцип виходу в навколишнє середовище з метою створення безперервного виховного процесу учнів та інтеграції всіх виховних сил суспільства [4, с. 279].

Важливою позитивною тенденцією розвитку сучасної школи Франції є її дослідно-експериментальна діяльність та інтеграція шкільної і позашкільної освіти й виховання. Вихід у середовище у сучасній французькій практиці виховання здійснюється насамперед у позакласній і позашкільній роботі з молоддю, яка здобула назву “анімація” (фр. animation). Формами проведення позакласної й позашкільної роботи із залучення старших школярів до пізнання навколишньої дійсності є так звані трансплантаційні (фр. classes transplantées), вотчинні (фр. classes de patrimoine) та міські (фр. classes villette) заняття. Величезну увагу Міністерство національної освіти Франції приділяє проектам з виховання на міському рівні, які регламентують організацію позашкільної й позакласної діяльності молоді, що організовується територіальними співтовариствами (Д. Каллен, М. Ранкюрель).

У числі інновацій, що стали досягненням французької системи освіти й виховання в другій половині XX століття, - виникнення експериментальних навчально-виховних закладів нового типу, так званих відкритих шкіл (фр. école ouverte). Виховання у відкритій школі передбачає тісні взаємозв'язки з навколишнім світом, із соціумом, урахування різноманітних соціальних чинників, які впливають на формування особистості. Як приклад шкіл відкритого типу можна розглядати створення “гірських”, “морських” і “зелених” шкіл – своєрідних навчально-виховних комплексів, які сприяють взаємодії школи із соціальним середовищем (М. Гамб'є, О. Ришар, М. Фарж'є).

Разом із позаурочними заняттями, що проводяться в школах, Міністерство національної освіти Франції забезпечує виховання й навчання старших школярів у позашкільному середовищі, яке здійснюється в різноманітних культурно-просвітницьких центрах, центрах канікул і дозвілля, музеях. Найбільшим і новаторським інтегрованим освітнім і виховним центром є Містечко Віллет (фр. cité de la Villette). Основна мета функціонування Містечка – сприяти розумінню науково-технічних процесів, зробити доступними наукові знання, необхідні для подальшої самореалізації в житті, забезпечити соціальну адаптацію підростаючих поколінь до вимог сучасного світу. Водночас Містечко Віллет є потужним фактором посилення взаємозв'язку школи й соціального середовища. Соціальне середовище в цьому проекті представлене величезною асоціацією, яка об'єднує понад сорок підприємств, що безпосередньо беруть участь у педагогічних проектах [7, с. 280].

Слід зауважити, що практики соціального підходу у французькій школі недостатньо повно розкривають сутність процесу формування моральних цінностей особистості з психологічного боку, відображаючи переважно зовнішнє соціальне джерело їх формування. При цьому значною мірою акцентується увага на моральній поведінці та діяльності учнів у соціумі [5].

Біопсихологічна виховна парадигма сучасної французької педагогіки

представлена науковцями, об'єднаними у так звану групу “Нового виховання”. Біопсихологічна парадигма визнає дитину біологічною істотою із природною рефлексією, що дає їй змогу пристосовуватись до будь-якого середовища. Особливе місце відводиться внутрішнім, біологічним характеристикам особистості дитини. З одного боку, визнається необхідність взаємодії учнів із навколишнім середовищем, з іншого – декларується своєрідна незалежність кожного окремого індивіду від соціального оточення. Представники біопсихологізму наполягають на врахуванні у виховному процесі індивідуальних особливостей, інтересів, психічних якостей учнів, тобто на використанні особистісного підходу. Основоположниками цього напрямку були відомі педагоги та психологи: Жан Піаже, Поль Ланжевен, Анрі Валлон, Анрі Бассіс. “Французька група нового виховання” (GFEN) називає своєю головною метою виховання вільної особистості, здатної критично та творчо мислити.

Над сучасним етапом розвитку “Нового виховання” працюють: Одетт Бассіс, П'єр Коллен, Сабін Лашкар, Мішель Дюком, Гастон Міаларе. Вони визначають основними моральними цінностями гідність, почуття справедливості, щастя. Для їх виховання в молоді вчені пропонують впровадження особливої системи освіти, заснованої на творчому навчально-виховного процесу, головним принципом якого є віра підлітка у свої можливості. Педагоги будують свою діяльність, виходячи з розуміння цінності кожної молодої людини та надання можливості вільного прояву особистісних якостей: “Проявить – это значит из дробности создать нечто целое, способствовать становлению свободной, творческой, психически и физически здоровой, нравственной, стремящейся к самореализации во благо человечества личности. Личности, вобравшей в себя традиции своего народа, своей страны.” [1, с. 25]. При цьому зміст поняття “виховання” трактується як допомога в реалізації можливостей. Для цього педагоги “Нового виховання” використовують різноманітні активні методи виховання моральних цінностей: заняття у діалозі, вирішення конфліктних питань, пізнавальний моральний пошук, збагачення суб'єктивного досвіду особистості засобами мистецтва.

Науковці GFEN використовують власну нетрадиційну організацію навчально-виховного процесу у школі під назвою “майстерня”, яка ефективніше збагачує духовний світ молоді та формує позитивну моральну систему цінностей: “На своих занятиях (мастерских) педагоги GFEN представляют подростку возможность прислушаться к себе, к собственному “Я”, раскрыть то, что он собой представляет, что для него хорошо, а что плохо, понять цель своей жизни; задуматься над значением таких понятий, как мир, свобода, равенство, взаимодействие, демократия, личность, права и справедливость. Совместные рассуждения, постановка вопросов, выработка суждений и организуют самостоятельный процесс воспитания, процесс выстраивания жизненно важных, смыслообразующих ценностей человеческой личности” [1, с. 26]. Заняття у вигляді майстерні побудовані на використанні принципу свободи, самостійного пошуку знань, самостійного вибору власних ціннісних орієнтирів, педагогіки гуманізму. Така нестандартна форма організації навчально-виховного процесу, на думку науковців GFEN, створює творчу атмосферу та позитивний психологічний клімат,

необхідний для формування у молоді стійких моральних цінностей.

Педагоги “Нового виховання” наголошують на необхідності партнерських відносин між школярем чи студентом та вчителем. Студент, який має можливість працювати на рівних з викладачем, відкритий до позитивного сприйняття нової інформації, до вільного пізнання власного “Я”, поважаючи при цьому почуття та думки інших учасників навчально-виховного процесу. Саме партнерський стиль взаємовідносин допомагає особистості зробити правильний відбір значущих для неї моральних цінностей, навчитись аналізувати свої почуття, вчинки, потреби.

Отже, головною тенденцією розвитку французької системи освіти є зростання ролі позакласного й позашкільного виховання, яке здійснюється в експериментальних відкритих школах (“гірські”, “морські”, “зелені” школи), інтегрованих культурно-виховних центрах (Містечко Віллет), центрах канікул і дозвілля, музеях. Активним загальнонавчальним учасником виховного процесу є місцеві органи влади.

Сучасна французька школа координує й інтегрує використання засобів масової інформації. Наголос ставиться на формуванні критичного мислення й на розвитку здібностей дослідницького аналізу отримуваної інформації. Комп’ютери й мережа Інтернет знайшли широке застосування в сучасному навчально-виховному процесі у Франції і перебувають у центрі розроблення нових методів навчання й виховання.

Література

1. Глоба Т. Методи виховання моральних цінностей у сучасній французькій школі // Педагогічна освіта: теорія і практика. — 2010. — № 2 (14). — С.17–22.
2. Джанин Б. Молодежная политика во Франции / Бруно Джанин // Сотрудничество Восток-Запад для молодежи. — К., 1995. — С. 50–51.
3. Зязюн Л. І. Повернення до еко-соціальних теорій учіння та виховання в освітній системі Франції / Л. І. Зязюн // Духовність як основа екологічної культури та відповідальності. — Херсон, 2011. — С. 106–119.
4. Лавриченко Н. М. Соціалізація шкільної молоді засобами громадянської освіти: французький досвід / Н. М. Лавриченко // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. — К., 2002. — Кн. 2. — С. 278–283.
5. Матієнко О. С. Толерантність — важливий аспект громадянського виховання у школах Франції / О. С. Матієнко // Наук. зап. — Вінниця, 2005. — № 13. — С.158–161.
6. Сергеева Н. В. Роль естетичного виховання в школах Франції у становленні духовності особистості / Н. В. Сергеева // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. — Луганськ, 2009. — Вип. 3 (32). — С.166–173.
7. Харченко Т. Г. Взаємодія школи та соціального середовища як фактор соціалізації учнів у Франції / Т. Г. Харченко // Соціальна робота: Теорія, досвід, перспективи : матер. доп. та повід. міжнар. наук.-практ. конф.

О. Р. Вовк,
м.Київ

МОРАЛЬНИЙ ВИБІР ЯК ЗАСІБ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМНИХ СИТУАЦІЙ

На основі аналізу наукової літератури розкрито сутність поняття “проблемна